

BSC-HALLGATÓK TOVÁBBTANULÁSRÓL HOZOTT DÖNTÉSÉNEK ELEMZÉSE AZ EMBERI TŐKE OLDALÁRÓL

ANALYSIS OF BSC STUDENTS' DECISIONS ABOUT FURTHER COLLEGE OR UNIVERSITY STUDIES IN RESPECT OF THE HUMAN CAPITAL

PETŐNÉ CSUKA ILDIKÓ PhD, adjunktus

Kodolányi János Főiskola

Abstract

I analyse decisions of the students enrolled to higher education institutions in respect of considered costs, I construe the survey completed in the form of an electronic questionnaire, six hundred and fifty (650) students of economic studies of the three institutions completed these questionnaires. I carried out the investigation in three institutions: in a public college (Budapest Business School=BGF), in a public university (Szechenyi Istvan University=SZE), and in a private college (Kodolanyi Janos College=KJF). The findings of the investigation of the influence of human capital theory on the decisions of the students show the following. The students of the public college thought most positively about the extent of the compensation effect of their future earnings, and did not consider the sacrifice of their "lost income" so much, and they did not consider the expenses of their studies to the option of getting a job in the labour market without an academic degree. The importance of the human capital theory (tuition fee, education expenses) was considered to be bigger in the investment decisions on further studies in the other two types of institutions but the students at these two institutions attributed less importance to the expense compensation ability of their future earnings than the students at the public college. The students are ready to cope with the possible fee increases, so they are not willing to give up their college or university studies in the case of fee-increase, and they are ready to make further investments, to be able to continue their studies untroubled in order to earn their degrees. Consequently, they think very seriously about their investments in education, so in this case the human capital theory seems to be supported as well.

1. Bevezetés

Felsőoktatásban dolgozó oktatóként az oktatásba történő beruházások fontosságát látva választottam kutatási témának az emberi tőkét a felsőoktatásban. Munkámban a fiatal felnőttkorra fókuszálok, amikor az egyének már elég érettek ahhoz, hogy legnagyobb részben saját maguk válasszák meg foglalkozásukat, döntsenek emberitőke-beruházásaik felett. Az egyének emberitőke-beruházással kapcsolatos döntéseit befolyásolja, hogy milyen könnyen tudnak tanulni, milyen jövőre vonatkozó törekvéseik, várakozásaik vannak és milyen a jövedelmi helyzetük. Az emberitőke-döntések elemzésekor nem mért szempont, hogy a döntéshozó egyének tanuláshoz való viszonyukban és tanulási képességeikben különböznek. A középiskolások keresetre való várakozásai és a felsőfokú tanulmányokba történő beruházás megtérülésére vonatkozó elvárásai egyértelműen befolyásolják a továbbtanulásról hozott döntéseiket:

- hogy jelentkeznek-e a felsőoktatásba,
- hogy főiskolán vagy egyetemen folytatják tovább a tanulmányaikat, illetve
- állami vagy magán fenntartású felsőoktatási intézményben tanulnak tovább.

E feltételezésből kiindulva vizsgálom a hallgatók továbbtanulási döntéshozásának körülményeit az emberitőke-elmélet (közgazdasági összefüggéseinek) igazolásának tükrében a gazdaságtudományi alapképzést folytató felsőoktatási intézmények típusaiban (állami-, és magán, illetve főiskola és egyetem viszonylatában) a hallgatók körében.

Kutatásom célja egyrészt pontosabb képet festeni a felsőoktatásba továbbtanulni szándékozók számára döntéseik körülményeiről azzal, hogy e kutatás keretei között megvizsgálom, hogy mennyire mérlegelik döntésük során továbbtanulásuk költségeit illetve az oktatásba történő beruházásuk hasznait, azaz mekkora súlyt képvisel döntéseikben az emberitőke-elmélet néhány közgazdasági összefüggése. Másrészt úgy gondolom, hogy a felsőoktatási intézmények számára is fontos visszajelzés lehet jelen kutatás eredménye a hallgatók emberitőke-beruházási döntéseinek elemzésével.

2. Az emberi tőke meghatározása

Schultz, az emberitőke-elméletek atyja¹ emberi tőke gyarapítónak nevez minden olyan befektetést, amelynek következtében nő az emberek termelékenysége. Becker² könyvében az emberi tőkét az emberitőke-beruházásokon keresztül határozza meg: „Olyan tevékenységek, melyek megnövelik az emberekben meglévő erőforrások nagyságát, és ezáltal hatnak a jövő pénzbeli és pszichikai jövedelmeire.” Szintén beruházási oldalról közelíti meg az emberi tőkét Machlup, aki szerint emberi tőkének csak azt az emberbe történő beruházást lehet tekinteni, amely a jövőbeli magasabb fogyasztás érdekében lemondást jelent a jelenbeli fogyasztásról. Hangsúlyozza, hogy az emberi tőke fejlesztése nem választható el az emberi testtől, agytól és lélektől. „...a kifejeletlen, szakképzetlen munkaerőt meg kell különböztetni a kifejlesztett, vagyis szakképzett munkaerőtől, vagyis a fizikai vagy szellemi kapacitását növelő beruházások által termelékenyebbé tett munkaerőtől. Az ilyen tőkéletesítés alkotja az emberi tőkét.” „Csak a beépített, elválaszthatatlan beruházások számítanak emberi tőkének.”³ Machlup szerint nem szabad a tudást (tudástőke) az emberi tőkével egyenlővé tenni:

1. A tudásnövekedés nem jár együtt mindig az emberi tőke képződésével (a tudásmennyiség például bővül iratokban, könyvekben rögzített tudás által, mely nem növeli szükségyszerűen az emberi tőkét).
2. Az emberi tőke képződése nem mindig jelent tudásnövekedést. (bár az egyén teljesítménye és keresőképesége nő).

Például az egészségügyi ellátásba való befektetés nem tudásba történő beruházás, annak ellenére, hogy emberi tőkébe ruház be az egyén. Ugyanígy a migráció sem tartozik a tudásba való befektetések közé, ebben az esetben a költözéssel hozzák létre a keresetük megszerzésének (és növelésének) képességét, mely esetben a költözés színhelyén való fizikai jelenlét elválaszthatatlan az egyéntől.

A Rosentól⁴ származó emberi tőke: az emberekben megtestesülő készségállományt és termelékeny tudást öleli fel. Az emberitőke-beruházások megtérülése az emberekben megtestesülő készségek és keresőképességi potenciáltól illetve a piaci és nem piaci környezetben hozott döntések hatékonyságától függ.

„Az emberi tőke részint az egyén felhalmozott tudásából és tapasztalatából, részint a veleszületett és/vagy kifejlesztett képességeiből – köztük az érzelmegazdagságából (rossz

esetben sivárságából) – részint tenni akarásából áll.”⁵ Laáb a tudáson, tapasztalaton és képességeken kívül az egyén érzelmvilágát és belső motiváltságát is kiemeli, mint jelentős emberi tőkét meghatározó alkotó tényezőt. Az OECD definíciója hasonlít Laáb meghatározásához, mely szerint az egyének emberi tőkéje az egyének tudását, készségeit, kompetenciáit és tulajdonságait jelenti. Az emberi tőkét többféle módon lehet definiálni:

- a) elvárt jövedelmek (hasznok) jövőbeli áramlataként,
- b) beruházási költségek múltbeli áramlatának akkumulált összegeként, vagy
- c) valamilyen közös elszámolási egységben kifejezett egyéni képességek – egy adott időpontban mért – összegeként.

Tökéletes piaci verseny és tökéletes információk esetén ezek az alternatív meghatározások egybevágna. A gyakorlatban azonban természetesen az emberi tőke piacára is, más tőkejószerzőhöz hasonlóan, a tökéletes piactól való eltérés a jellemző, bizonytalansággal, tökéletlen információkkal és állandó változással. Véleményem szerint az emberi tőkeáramlományra úgy is tekinthetünk, mint az emberi tőke felhalmozása érdekében hozott múltbeli befektetési döntések eredményére (következményére). Az egyén képességeinek és tudásának jelenlegi állománya tehát események (döntések) élethossziglani áramlatának az összessége. Az egyén emberi tőkéjének nagyságára, felépítésére ható döntéseket szereplők széles sokasága hozza, magában foglalva: saját magukat, szüleiket, munkáltatóikat, az államot, az oktatókat és tanácsadók egész sorát. Jelen kutatás keretében az egyének emberitőke-beruházási döntéseit vizsgálom a felsőoktatási továbbtanulás szempontjából.

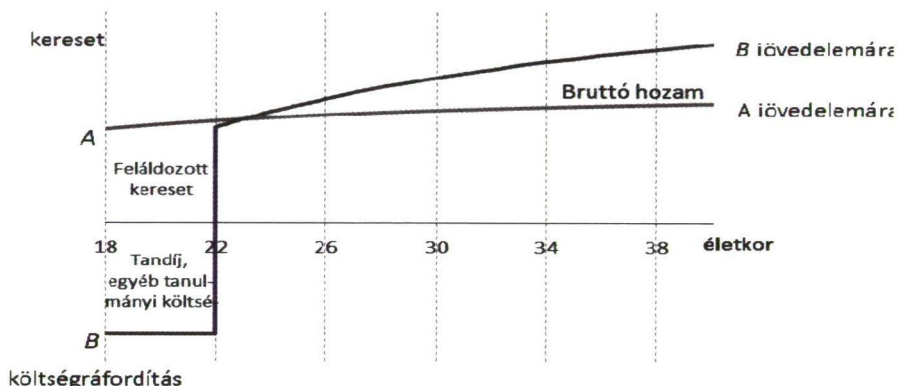
3. Döntés az emberitőke-beruházásról

„...a leendő hallgatók szemszögéből van értéke a felsőfokú képzéseknek, hiszen fontosnak ítélik a felsőfokú végzettséget főleg a magasabb fizetés, a munka presztízse szempontjából.”⁶

Az egyének emberitőke-beruházásaik folyamán az emberi tőkéjükből származó összes haszon maximalizálását szeretnék elérni. Az oktatásból származó egyéni hasznokat, elsősorban az iskolázottságnak megfelelő többlet-életkeresetekkel mérik. Ezenkívül számos más, nehezebben mérhető egyéni haszon is realizálódik, pl. nyugalmasabb munkakörülmények, kötetlen munkaidő, nagyobb szabadság, egyéb természetbeni juttatások, munkanélküliséggel szembeni magasabb védettség. Az egyén dönti el, hogy ezek a mérhető vagy nehezen mérhető hasznok függvényében mennyit ruház be a saját emberi tőkéjébe. Az egyén a költségeket és hozamokat veti össze, amelyek nem egy időpontban merülnek fel. A különböző időpontokban keletkező költségeknek és hozamoknak más az értékük. Nyilván a jelenlegi jövedelem értékesebb, ezért a jövőbeli időszakok jövedelmét is jelenlegi értékre kell hozni az összehasonlíthatóság érdekében, azaz valamilyen kamatlábbal diszkontálni szükséges. A továbbiakban az egyén kétféle döntési lehetőségét tárgyalom, ugyanis amikor az egyén döntést hoz az emberitőke-beruházásról, akkor a jelenlegi és jövőbeli fogyasztása között választ. Az egyén tehát kétféleképpen dönthet:

- a jelenre orientáltan, azaz olyan szakmát választ, amelynek jövőbeli hozadéka a jelenlegi beruházáshoz képest alacsony. E döntéshozó szemében a fogyasztás előrébbvaló az emberitőke-beruházásnál, azaz a jelenbeli fogyasztás érdekében hajlandó lemondani a későbbi magasabb keresetről.
- jövőre orientáltan, azaz olyan szakmát választ, amelynek jövőbeli hozadéka a jelenlegi beruházáshoz képest magas. Az emberitőke-beruházás számára sokkal fontosabb a jelenlegi fogyasztásnál, azaz hajlandó lemondani a jelenlegi fogyasztásról, hogy a jövőben magasabb keresethez jusson.

A jelenre orientált döntéshozó kevesebb valószínűséggel fektet be a felsőoktatásba, mint a jövőre orientált. Azok, akik az átlagnál nagyobb mértékben diszkontálják a jövőt a jelenhez képest, azaz magas diszkontlábat használnak, jelenorientáltak. A jelenorientált ezáltal kisebb hozamra számít a felsőoktatásban való részvétel eredményeképpen, így kisebb valószínűséggel is vesz részt abban. Az egyének beruházási döntéseik során használt diszkont rátákról nem állnak rendelkezésünkre pontos adatok, viszont kutatások azt bizonyítják, hogy akiknek nagy a hajlandóságuk a továbbtanulási beruházásra, azok más tekintetben is előrelátóak, azaz jövőre orientáltak. Például az egészségügyi statisztikák is azt támasztják alá, hogy a magasabb iskolai végzettségűek egészségesebb étrendet választanak, jobban tudatában vannak az egészségügyi kockázatoknak, és inkább vesznek igénybe megelőző egészségügyi ellátásokat.

1. ábra. Alternatív keresetáramlások
[Forrás: Ehrenberg-Smith (2003) – 320. p.]
Figure 1. Alternative income-flows

Az 1. ábra szemlélteti, hogy a felsőoktatásban továbbtanulni szándékozó kétféle un. „keresetáramlás” közül választ. Az „A” áramlás a középiskolát végzeteknél 18 éves korban kezdődik, de nem emelkedik olyan magasra, mint a felsőfokú végzettségű keresetáramlása („B” áramlás). A „B” áramlás negatív az első 3–5 évben – attól függően, hogy hány éves képzésbe ruházott be az egyén – az oktatás közvetlen költségei miatt. A két áramlás közötti keresetkülönbség a bruttó hozam, melynek sokkal magasabbnak kell lennie a költségeknél, hiszen ez utóbbiakat jelenbeli értékükre kell diszkontálni, s így is még magasabb hozamot kell kapnunk, hogy megérje a felsőoktatásba befektetni.

4. Az empirikus vizsgálat körülményei

Empirikus kutatást végeztem a gazdasági felsőfokú BSc hallgatók továbbtanulási döntéseinek háttérkörülményeire vonatkozóan, elemeztem a *felsőoktatás és munka közötti döntés hallgatók általi mérlegelését*. A gazdaságtudományi BSc képzést folytató állami- és magán felsőoktatási intézmények hallgatói körét vizsgáltam és hasonlítottam össze egy-egy példán keresztül. Az elemzés másik dimenziója – a közgazdász BSc végzettségűeket kibocsátó – intézmény „rangja” volt: főiskola vagy egyetem. Ennek megfelelően a kiválasztott vizsgálandó intézmények köre a következőképpen állt fel:

1. táblázat. Intézménytípusok mátrixa állami-magán-főiskola-egyetem viszonylatban
Table 1. Matrix of the types of higher education institutions in respect of public-private and college-university

	Állami	Magán
Főiskola	Állami főiskola (BGF)	Magán főiskola (KJF)
Egyetem	Állami egyetem (SZE)	Magánegyetem (*)

Az 1. táblázat mátrixa alapján három intézményben végeztem el a vizsgálatot: egy állami főiskolán (Budapesti Gazdasági Főiskola = BGF), egy állami egyetemen (Széchenyi István Egyetem = SZE), és egy magán főiskolán (Kodolányi János Főiskola = KJF). A mátrix negyedik cellája (*) a vizsgálatból kimaradt, ugyanis Magyarországon jelenleg nincsen olyan magánegyetem, amely BSc közgazdász diplomát adó képzéseket folytat. A három intézménytípus modelljét hasonlítottam össze, ahol a három kiválasztott felsőoktatási intézmény a gazdasági (BSc) alapképzést folytató három intézménytípust reprezentálja. A felmérés elektronikus kérdőív elküldésével zajlott le 2010 áprilisában. Összesen 650 fő töltötte ki a kiküldött kérdőívet, a megkérdezett hallgatók mintája a következő nagyságrenddel rendelkezett:

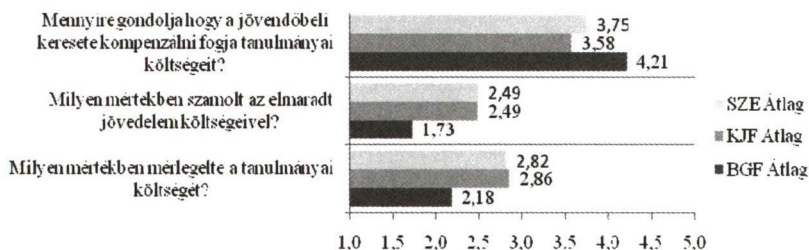
2. táblázat. A mintavétel és az alapsokaság nagysága intézményenként
Table 2. The measure of multitude and sample

	Alapsokaság (fő)	Minta (fő)
BGF	6 002	184
KJF	2 090	269
SZE	1 619	197
Összesen	9 711	650

A minta nagysága és a kiválasztás módja alapján a kutatás eredményei megfelelő megbízhatósággal reprezentálják a hallgatók összességét.

5. A hallgatók képzésének költségei és mérlegelésük

Boudon⁷ és Goldthorpe⁸ racionális továbbtanulási döntési modelljei szerint a szülők és a leendő hallgatók az iskolai végzettség leendő hasznát figyelembe véve döntenek a továbbtanulásról: az iskolai végzettség megszerzésének esélyét, a képzés költségeit és a végzettség megszerzésének hasznát mérlegelik. Vizsgálatom során ebből indultam ki, s a képzés költségeivel, elmaradt hasznával kapcsolatos mérlegeléseket ötfokozatú skálán mértem, melyek közötti összefüggéseket korrelációs számítással vizsgáltam.

2. ábra. A tanulmányok költségeinek mérlegelése különböző szempontokból
Figure 2. Considering of the studies' costs from different point of view

H1: Megvizsgáltam, hogy milyen erős tényező az emberitőke-elmélet által képviselt néhány közgazdasági összefüggés a hallgatók felsőoktatásban való részvételről hozott döntéseiben. Feltételeztem, hogy az emberitőke-elmélet erős faktor a hallgatók döntési folyamatának a segítségével, így a válaszadók lényeges hányadától elvart, hogy egyetért- sen a következő állításokkal:

- a tanulmányok költsége mérlegelve lett azzal az eséllyel szemben, hogy végzettség nélkül szerzett volna állást az egyén,
- figyelembe lett véve a tanulási idő alatt elmaradt jövedelem,
- elvárása volt, hogy a jövőbeli keresetek kompenzálják a tanulás költségeit és az elmaradt jövedelmet.

A 2. ábra jól szemlélteti, hogy a tanulmányi költségeket mennyire vették figyelembe a továbbtanulásról szóló döntés meghozatalakor a vizsgált intézmények hallgatói. Messze legnagyobb mértékben (az átlag: 3,78) azzal számoltak, hogy a jövődöbéli kereset mennyi- re kompenzálja a tanulmányi költségeket. A tanulmányi költségeket már jóval kisebb mér- tékben (az átlag: 2,69) vették figyelembe, és a legkisebb mértékben (az átlag: 2,32) az elma- radt jövedelmet mérlegelték. A vizsgált felsőoktatási intézmények közül a BGF hallgatói vélekedtek a legpozitívabban arról, hogy tanulmányi költségeiket jövőbeli keresetük jelentős mértékben (átlagosan 4,21 értéket kapott) kompenzálni fogja. Ez összefüggésben van azzal is, hogy az intézményük hírnevét és nagy múlra visszatekintő gazdasági képzésük piacké- pességét ők tartják a legmagasabbra. Az elmaradt jövedelemmel és a tanulmányok költségei- vel ugyanezen hallgatók jóval kisebb mértékben számoltak a KJF és a SZE hallgatóihoz képest. Ez azzal is magyarázható, hogy a BGF hallgatói szüleikre nagyobb mértékben szá- mítanak, a szülői havi támogatás összege itt szignifikánsan nagyobb a másik két intézmény hallgatói által kapottnál. A korrelációs mátrix (3. táblázat) egyik változója: „a gazdasági felsőfokú tanulmányok választásakor *milyen mértékben mérlegelte a tanulmányai költségét* azzal a lehetőséggel szemben, hogy gazdasági szakirányú végzettség nélkül helyezkedik el” közepesen pozitív kapcsolatot ($R = 0,535$) mutat azzal, hogy „*milyen mértékben számolt a tanulmányok végzése miatt elmaradt jövedelem költségeivel*”, tehát, minél nagyobb mérték- ben figyelembe vette a tanulmányi költségeket, annál nagyobb valószínűséggel számolt az elmaradt jövedelem nagyságával is. A harmadik tanulmányi költségekkel összefüggő kér- dés, hogy „mennyire gondolja, hogy a jövődöbéli keresete kompenzálni fogja a tanulmánya költségeit és azt a pénzt, amit nem keresett meg a tanulmányai alatt” az előzőekben felvázolt változókkal nem mutatott lineáris kapcsolatot (3. táblázat).⁸

3. táblázat. A tanulmányi költségek mérlegelésének korrelációs mátrixa
Table 3. Correlation matrix of considering of studies' costs

		Milyen mérték- ben mérlegelte a tanulmányai költségét?	Milyen mértékben számolt az elmaradt jövedelem költségeivel?	Mennyire gondolja hogy a jövődöbéli keresete kompenzálni fogja tanulmányai költségeit?
Milyen mértékben mérlegelte a tanulmá- nyai költségét?	Pearson- korreláció	1	0,535(**)	0,068
	Sig.		0	0,093
Milyen mértékben számolt az elmaradt jövedelem költségeivel?	Pearson- korreláció	0,535(**)	1	-0,049
	Sig.	0		0,223
Mennyire gondolja hogy a jövődöbéli keresete kompenzálni fogja tanulmányai költségeit?	Pearson- korreláció	0,068	-0,049	1
	Sig.	0,093	0,223	

A korreláció szignifikáns $p < 0,01$ szinten.

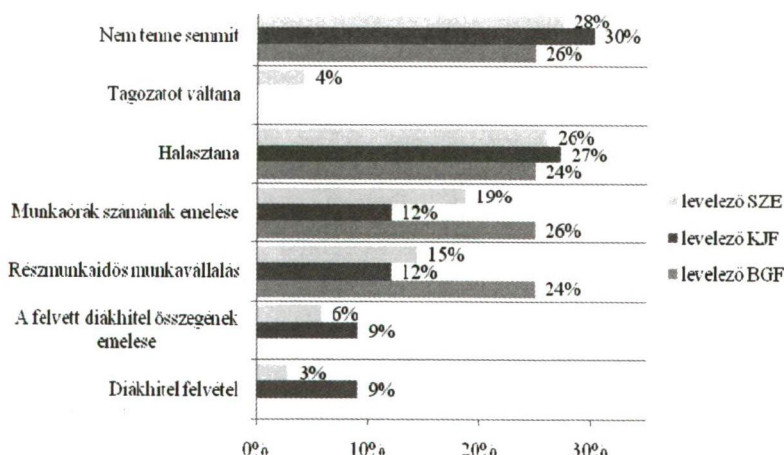
T1: A feltett hipotézist elfogadom annak ellenére, hogy a hallgatók a tanulmányok alatt elmaradt keresettel csak kismértékben számoltak. A jövőbeli magasabb keresetet viszont számottevő mértékben vették figyelembe úgy mint, amely kompenzálja a tanulási idő alatt kiesett jövedelmet és a tanulmányi költségeket. (Az állami főiskola hallgatóit kivéve) a tanulmányok költségével közepes mértékben számoltak továbbtanulási döntésük meghozatalakor. Az emberitőke-elmélet – néhány vizsgált közgazdasági összefüggése tehát számszerűsítve jó közepes mértékben – áll a hallgatók felsőoktatásba történő beruházásaiak megfontolása terén.

A továbbiakban elemeztem, hogy a tandíj emelésének milyen potenciális hatása lehet a hallgatók azon szándékára, hogy folytatják-e a tanulmányaikat. Az intézménytípusokon belül tagozatonként vizsgáltam, hogy mit tesznek a hallgatók megnövekedett tandíjak esetén.

Feltevésém a következő volt:

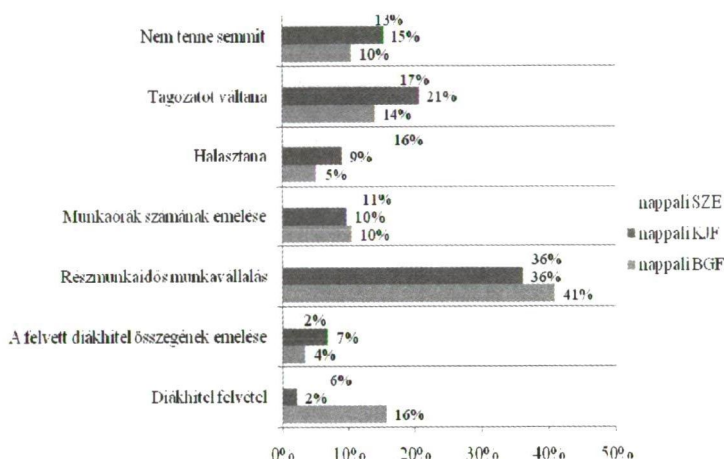
H2: A tandíjemelésnek elhanyagolható hatása van a hallgatók tanulmányok folytatásával kapcsolatos változtatási szándékára. Amennyiben a hallgatók úgy fogják fel, hogy a felsőoktatás nagy potenciális jövőbeli hasznokat nyújt, akkor azt várnánk el, hogy készek a lehetséges díjemelésekkel megbirkózni, amit előre láthattak, mikor tanulmányaik folytatása mellett döntöttek.

Levelező tagozaton (3. ábra) a hallgatók legnagyobb része (KJF és SZE hallgatók közel egyharmada) azt válaszolta, hogy nem tenne semmit, a tandíjemelkedést változatlanul kifizetné (illetve úgy gondolja, hogy ki tudná fizetni), azaz munkáján, tanulmányai menetén nem kellene változtatnia. Szintén nagy arányban – minden intézményben a hallgatók körülbelül egynegyede – jelölte be azt a választ, hogy halasztana, azaz kis időre felfüggesztené tanulmányait, hogy később újra folytathassa. Kisebb mértékben vállalnának túlórárt, másodállást, kivéve a BGF hallgatóit, akiknek szintén egynegyede plussz munkát vállalna a jelenlegihez képest, hogy a tandíjemelkedést finanszírozni tudja. Ehhez a kérdéshez kapcsolódóan megvizsgáltam, hogy a három felsőoktatási intézmény egyes tagozatain milyen a teljes-, illetve részmunkát vállalók, valamint a nem dolgozók aránya, azonban szignifikáns eltérést a három intézménytípus nappali és levelező tagozatos hallgatói között nem tapasztaltam.

3. ábra. Tandíjemelkedésre adott hallgatói válaszok levelező tagozaton
Figure 3. Reactions of part-time students after tuition fee-increase

Nappali tagozaton (4. ábra) mindhárom intézményben a hallgatók 35–40%-a részmunkaidőben elhelyezkedne a tandíjak jelentősebb mértékű emelkedése esetén. A nappalis hallgatók egységesen mindenhol 15–20%-a döntene tagozatváltásról, s a hallgatók 10–15%-a nem változtatna semmin, illetve a munkaórák számának emelését mindenhol egyformán 10% választaná. Szignifikáns különbség a különböző intézmények hallgatóinak válaszaiban a halasztás említésének gyakoriságában volt. Míg a nappalis SZE hallgatók 15%-a azt választotta, hogy halasztana, addig a másik két intézmény nappalis hallgatói körében ez a megoldás csak 5–9%-nak jutott eszébe. Diákhitel felvételt a BGF nappalis hallgatók 16%-a kezdeményezne, míg a SZE nappalisainak csak 6%-a, illetve a KJF nappalis hallgatóinak csak 2%-a döntene emellett, mivel ez utóbbi intézmény hallgatói körében a legmagasabb a diákhitelt felvevő hallgatók aránya. Ebből következik, hogy a már felvett diákhitel összegét emelő nappalis hallgatók aránya a KJF intézményében a legnagyobb.

4. ábra. Tandíjemelkedésre adott hallgatói válaszok nappali tagozaton
Figure 4. Reactions of full-time students after tuition fee-increase

T2: A jelentős tandíjemelkedésre adott hallgatói reakciók szignifikáns különbséget mutatnak attól függően, hogy nappali vagy levelező tagozatos a hallgató, melyik korcsoportba tartozik, illetve milyen az anyagi helyzete. A hallgatók jelentős része folytatná a tanulmányait, azaz vállalná a nagyobb áldozatot annak jövőbeli haszna reményében, azaz a hallgatók túlnyomó többsége a felsőfokú tanulmányokba való befektetést a magasabb beruházási költségek árán is megtérülőnek tartja, így hipotézisemet teljes mértékben elfogadom.

Hammermesh és Rees⁹ tanulmányukban egy amerikai kutatást mutatnak be, amely szerint a tandíj kétszeresére emelkedése csak 14%-al csökkenti a felsőfokú intézménybe járás valószínűségét. Pontosan e témát elemző kutatást napjainkban nem végeztek. A fenti eredmények azt mutatják, hogy a hallgatók a felsőfokú oktatást illetve tanulmányaikat elegendően magasan értékelik, ugyanis készek lényeges (pénzügyi és nem pénzügyi) befektetéseket tenni továbbtanulásukba, hogy befejezhessék tanulmányi programjukat. Az előbbieket az oktatásba való beruházás koncepcióját támasztják alá, s ezért közvetetten támogatják az emberitőke-elméletet. A válaszok a munkával illetve tanulmányokkal kapcsolatos bonyolult döntési folyamatról is árulkodnak, pl. míg a hallgatók árérzékenyek lehetnek, általában vonakodnak felsőfokú tanulmányaikat teljesen feladni.

Jegyzetek

1. Schultz, T. W. (1983): Beruházás az emberi tőkébe. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
2. Becker, G. S. (1993): Human Capital, A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education, The University of Chicago Press. 1. p.
3. Machlup, F. (1982): Beruházás az emberi erőforrásokba és a produktív tudásba; Megjelent: Schmidt Ádám–Kemenes Egon: Változások, váltások és válságok a gazdaságban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
4. Rosen, S. (1987): Human Capital; in: Eatwell, J.–Milgate, M.–Newman, P. (szerk.): The New Palgrave. A Dictionary of Economics 2. szám 682. p.
5. Laáb Ágnes (1999): „Emberi erőforrás, mint tőketényező” című konferenciaelőadás Jövőképek – vállalati stratégiák Konferencia, BME Vezetőképző Intézet, 1999. december 9.
6. Czeglédi Csilla: Hallgatói attitűdök a felsőoktatási intézmények kiválasztásánál. In: Svéhlik Csaba (szerk.) A tudomány felelőssége a gazdasági válságban. Mór, Magyarország, 2009. 05. 20. Mór: KHEOPS, pp. 346–354.
7. Boudon, Raymond (1981): The Logic of Social Action. London–Boston–Henley.
8. Goldthorpe, J. H. (1996): Class analysis and the reorientation of class theory: the case of persisting differentials in educational attainment, British Journal of Sociology, 47. évf. 3. szám.
9. Hamermesh, D. S. and Rees, A. (1996) The Economics of Work and Pay. New York: Harper-Collins.

Felhasznált irodalom

- Becker, G. S. (1993): Human Capital, A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education, The University of Chicago Press. 1. p.
- Boudon, Raymond (1981): The Logic of Social Action. London–Boston–Henley.
- Czeglédi Csilla: Hallgatói attitűdök a felsőoktatási intézmények kiválasztásánál. In: Svéhlik Csaba (szerk.) A tudomány felelőssége a gazdasági válságban. Mór, Magyarország, 2009.05.20 Mór: KHEOPS, pp. 346–354.
- Goldthorpe, J. H. (1996): Class analysis and the reorientation of class theory: the case of persisting differentials in educational attainment, British Journal of Sociology, 47. évf. 3. szám.
- Hamermesh, D. S. and Rees, A. (1996) The Economics of Work and Pay. New York: Harper-Collins.
- Laáb Ágnes (1999): „Emberi erőforrás, mint tőketényező” című konferenciaelőadás Jövőképek – vállalati stratégiák Konferencia, BME Vezetőképző Intézet, 1999. december 9.
- Machlup, F. (1982): Beruházás az emberi erőforrásokba és a produktív tudásba; Megjelent: Schmidt Ádám–Kemenes Egon: Változások, váltások és válságok a gazdaságban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Rosen, S. (1987): Human Capital; in: Eatwell, J.–Milgate, M.–Newman, P. (szerk.): The New Palgrave. A Dictionary of Economics 2. szám 682. p.
- Schultz, T. W. (1983): Beruházás az emberi tőkébe. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.